

פתיחה לפרק "ביצה"

השבתון, ונוצר או הגיע לידי אדם ביום זה. לא כל החכמים הסכימו בהגדרת המוקצה, ומצויות מחלוקת-תנאים רבות בנושא זה. חלוקי דעות אלה הקיימים עוד בין בית הלל ובית שמאי, מסתעפים והולכים בדברי תנאים אחרונים. יש מהם שהחמירו בדיני מוקצה ואף הוסיפו סוגים אחרים של מוקצה יתר על המפורטים כאן, ולעומתם אחרים (כרבי שמעון ובנו) שהקלו מאוד בדיני מוקצה ולא כללו בהם אלא מקרים מיוחדים של מוקצה. בעיות אלה, שעסקו בהן ובארו אותן בעיקר במסכת שבת, באות לידי דיון מחדש במסכת ביצה העוסקת בדיני יום טוב. הבעיות נובעות גם מעצם ההבדלים שבין שבת ויום טוב, שהרי כיון שמלאכות שונות מותרות ביום טוב ממילא אין מקום לאיסורי מוקצה בדברים המותרים להעשות בחג. מצד אחד קיים חשש שאם יקלו יותר מדי בדיני יום טוב יביא הדבר לזלזול בקדושת החג, ועל כן, לשיטות רבות יש להחמיר במוקצה ביום טוב יותר מבשבת. ומצד שני יש להזהר שמא חומרה יתירה בדיני יום טוב ובדיני מוקצה ביום טוב תביא למעט בשמחתו של החג שהיא מצוה מן התורה. השיקולים השונים הללו וההכרעה ביניהם הם עיקרי הנושאים של פרק זה, אך נידונו בו עוד כמה וכמה דברים הקשורים בדרכים שונות באותן בעיות יסודיות.

אחד מן הסייגים שתקנו חכמים לאיסורי המלאכה בשבת ובחג הוא האיסור על טלטול מוקצה. המוקצה, כפי שעצם השם מורה, הוא דבר שאדם היקצה – הוציא אותו מדעת במחשבתו מלהשתמש בו ביום השבת. אם שעשה זאת במכוון או שהתנאים והנסיבות הם כאלה המונעים כל אפשרות לשימוש מעין זה. עיקר טעמו של המוקצה – כדי ליצור על ידי איסור טלטול זה סייג או שמירה מעשיית מלאכה אסורה ביום שבתון. אף שיש הגדרה כוללת של מוקצה מכל מקום יש חלוקות רבות בפרטי דין זה. כלומר, מה הם הדברים שאפשר לומר עליהם שהם מוקצים מרעתו של אדם, אם על ידי כוונתו או על פי הגדרה כללית. סוג כולל אחד של מוקצה הוא בחומרי גלם שאינם ראויים שייעשה בהם שימוש ביום השבתון. במוצרים מוגמרים חילקו מונים שונים של מוקצה: מוקצה מחמת איסור (בכלים שיש איסור לעשות את מלאכתם), מוקצה מחמת מיאוס, ומוקצה מחמת חסרון כיס (דבר שמשום חשיבותו ומחירו הגבוה אין אנשים משתמשים בו אלא לצרכים מיוחדים). יתר עליהם מוקצה שהיקצהו בעליו בידים (במעשה) ומראש החליט שאינו משתמש בו בתקופה מסויימת משום שאינו ראוי לכל דבר באותה תקופה. מוקצה חמור אחר הוא ה"נולד" שהוא דבר שלא היה קיים לפני יום